بنەماکانی خۆشەویستی نەمر

دکتۆر یوری ریکوریکوف
پەرچڤەی: سۆزان جەمال

1. نهێنی نهێنیەکان

جەوهەری خۆشەویستی وەك سۆز کامەیە، هەروەها بناغەی ئەو هێزە ئەفسووناوییەی کە هەیەتی و سەرجەم ژیانی ئەو مرۆڤە دەگۆڕێت کە خۆشەویستی دەکات لە کوێدا کۆبۆتەوە؟

خۆشەویستی لە درەختی سۆز و هەستە مرۆییەکاندا بەرزترین لوتکەی هەیە، خۆشەویستی گوزارشتی تێر و تەواو لەسەرجەم ئەو هێزانە دەکات کە لە مرۆڤدا بە درێژایی بوونی دوور و درێژی لە مێژوودا پەرەیان سەندووە. خۆشەویستی سەرخانی پێداویستییە قوڵەکانی مرۆڤ و داواکارییە سەرەکییەکانی رۆح و جەستەیەتی.

سۆزی خۆشەویستی وەك دارِشتەیەکی چڕ وایە کە لە تەواوی نموونە باڵاکانی مرۆڤایەتی تەواوی دەستکەوتەکانی سۆز و هەستە مرۆییەکان، پێك هاتووە. هەروەها ئەم دارِشتەیە تەنیا لە سۆز و هەستە باڵاکان پێکنەهاتووە، چونکە لە خۆشەویستیدا شانبەشانی فڕین و دەروشانەوەو هەڵهاتنەکانی، هەڵدێر و هەرەسی هەمیشەیی هەیە، هەروەها خۆشەویستی تێرەو لە هەمان کاتدا پڕە لە دژایەتیەکان، وەك خۆر وایە کە تیشك و پەڵەشی تێدایەو، وەك ئاگر وایە کە گەرمی دەبەخشێت و دەبێتە هۆی

سوتانیش، هەروەها خۆشەویستی رووناکی و سێبەری خۆی هەیە، گەرمی و گڕو سوتان و زامی خۆیشی هەیە لەوانەیە خۆشەویستی لە هەموو سۆزە مرۆییەکان ئاڵۆزتر و تەمومژاویتر بێت، چونکە نهێنی و رازو بەهانەی زۆر زیاتری تیادا کۆبۆتەوە بە بەراورد لەگەڵ سۆزە مرۆییەکانی دی.

زۆر کەس هەوڵیانداوە پێناسەی خۆشەویستی بکەن، بەڵام بەداخەوە پێناسەکانیان تا ئاستێکی زۆر رووکەشی بوون و سادەکردنەوەی سۆزی خۆشەویستی بوون، چونکە سۆز بەگشتی و خۆشەویستی بەتایبەتی فرە رووخسار و لایەنە، بەشێوەیەك تا ئێستا هیچ کەس نەیتوانیوە راوی بکات و بیخاتە ناو تۆڕی لۆژیکی چەمکەکان، لێرەدا هەندێك لەو پێناسانە دەخەینەروو.

پێناسەی خۆشەویستی لە فەرهەنگی مۆراڵدا (مۆسکۆ 1983) بەمشێوە پێناسە کراوە: "خۆشەویستی سۆزی هاوجێبوونی پەیوەندییەکانی یەکگرتن و نزیك بوونەوەیە لە نێوان خەڵکدا، ئەم پەیوەندییە لەسەر بناغەی ئاڵوگۆڕکردنی بایەخ پێدان بە یەکدی و ئارەزووەکانی یەکدی بەرامبەر بەیەك دامەزراوە " زانستی مۆراڵ و فەلسەفە بەو شێوەیە لە خۆشەویستی تێنەگەیشتووە کە پەیوەندییەکە لەنێوان دوو کەسدا کە هەریەکەیان کاتێك تەماشای کەسی بەرامبەری خۆی دەکات، هەست دەکات زۆر لێوەی نزیکە، بەمەش لە گەڵیدا یەکدەگرێت، واتە هەست دەکات پێویستی بەوەیە لەگەڵیدا یەکبگرێت و لێوەی نزیك بێتەوە، حەز و ئارەزوو بایەخپێدانە تایبەتیەکانی ئەو وەردەگرێت و وەك حەز و ئارەزووی خۆی حسابیان بۆ دەکات، خۆبەخشانە بە رۆح و جەستە خۆی پێشکەشی ئەو کەسە دەکات و هەوڵ دەدات هەریەکەیان ببنە خاوەنی ئەوی دی.

نموونەی ئەم پێناسەیە بۆ خۆشەویستی بەزمانێك وتراوە کە دژی خۆشەویستیەو سۆزی خۆشەویستی دەمرێنێت و بۆ لاشەیەکی بێگیان دەیگۆڕێت، ئەم پێناسەیە نزیککردنەوەیەکی لۆژیکی وشکەو بە تێگەیشتنێکی بەرتەسك دوور لە بیرکردنەوەی وێنەیی زیندوو دادەنرێت، لێرەشەوە ئەم خۆشەویستیە مەحکومەیە هەرەسهێنان. ئەم جۆرە ئەنگێزە زانستیە خەمۆکە ناتوانێت درك بە بزاوتە زیندووەکانی خۆشەویستی و ئاڵۆزییە دژ بەیەکەکان و نهێنییە شاراوەکانی بکات ـ ئەو نهێنیانەی هەمیشە خۆشەویستی تیایاندا نقوم بووە و ملکەچی هیچ گوزارشتێکی زارەکی نابن.

ئەو پێناسەیەی کە دەکرێت بە پلەیەك یان تا ئاستێك ببێتە ئاوێنەیەکی راستگۆ بۆ خۆشەویستی پێویستە بەرهەمی بیرکردنەوەیەکی ئەبستراکت و لە هەمان کاتدا وێنەیی بێت و لە توێکانیدا ئەو دەقە لەخۆبگرێت ئایا چی لە خۆشەویستیدا روون و ئاشکرایە، هەروەها ناوەرۆکی دێرەکانیشی ئەوە ئاشکرا بکات چی لە خۆشەویستیدا روون و ئاشکرا نییە. هەروەك شاعیری گەورەی بەلجیکی میترلینك Maeterlinck دەڵێت: پێناسەکردنی هەرشتێك بەشێوەیەکی زۆر وردواتە پابەندکردن و بەستنەوەی ئەو شتە لە سنوری ئەو پێناسەیەدا.

پێویستە پێناسەکردنی خۆشەویستی دەنگ و ئاوازی زۆر لەخۆی بگرێت بەهەمان شێوەی خۆشەویستی خۆی کە فرە دەنگ و ئاوازە، هەروەها پێویستە بەکداچوونی گەورەو ئاڵۆزی بیرۆکەکان بچنە ناو چوارچێوەی ئەم پێناسەیەوە بۆ خۆشەویستی، بەشێوەیەك هەر بیرۆکەیەك وابەستەی یەکێك لە تیشکەکانی ئەم سۆزە بێت، بەیەکگرتنی سەرتاپای ئەم بیرۆکانەش گورزەی ئەم تیشکانە بە هەموو شەپۆلەکانی نێوان خۆیانەوەپێکدێن. ئەم جۆرە پێناسەیەش پێویستە بەقسەکردنی تازەو نوێ دەربارەی خۆشەویستی دەست پێنەکات، بەڵکو پێویستە ئەو شتانەی کە تازە لەسەر خۆشەویستی دەوترێن تەواوکەری ئەوانەی پێشوو بن و ببنە بەرئەنجامی چڕی باسەکانی پێشوو، هەروەها ببنە ئەنجام بۆ هەموو وتانەی سەبارەت بە لایەن و رەهەند و بابەتەکانی خۆشەویستی کە پێشتر وتراون.

بەهەر حاڵ نموونەی ئەم جۆرە شێوە گشتگیر و گەران و تەییکردنە گشتگیرە بەدوای پێناسەی خۆشەویستیدا بۆ زاناکان و بۆ مەبەستە زانستیەکانیش زیاتر جێگەی بایەخ و گرنگییە، بۆ نموونە لە بواری سایکۆلۆژیدا بایەخی خۆی هەیە بۆ راوێژکردنی هاوسەریەتی و رێنمایکردنی دەروونی و خزمەتگوزارییەکانی خێزان، بەڵام سەبارەت بە مەبەست و ئامانجە گشتیەکان و بۆ بەکارهێنانی رۆژانە، بە بروای من تەنیا ئەو کۆمەڵە وشە جوانانە بەس بن کە گشتگیر نین و بەشێوەیەکی تەواو بابەتی خۆشەویستی لەخۆ ناگرن، ئەو

وشانەی گەورە نوسەری فەرەنسی (ستاندال) لە پێناسەکردنیدا بۆ خۆشەویستی نوسیویەتی:

" کاتێك خۆشەویستی دەکەیت، واتە هەست بە چێژو خۆشـی بکەیت و بەهەموو هەستەکانتەوە ببینیت و هەست بکەیـت و درك بکەیت هەروەها ئارەزوو بکەیت ئەو مرۆڤەی خۆشت دەوێت و خۆشی دەوێت زۆر نزیك بێت لێتەوە ".

بەراسـتیش هەروایە، چونکە خۆشەویسـتی وەك داوەتنامەیەك وایە بۆسەرجەم هەستەکانی مرۆڤ و هەر پێنج هەستەوەرەکەی مرۆڤ بەشـداری دەکەن لە چێژوەرگرتندا: بینین و بیستن و بەرکەوتن و تام و چێژو بۆنکردن، ئەمەش شـتێکی نوێ نیە لەهەردوو شارستانیەتی دێرینی عەرەبی و هینیدیدا ناسراوەو درکی پێکراوە.

خۆشەویستی ئارەزوو مەیلێکی بەتینە بۆیەکگرتنی رۆحی و جەستەیی: ئارەزوویەکی بەهێزی مرۆڤە کە دەیەوێت بە هەمــوو کیانیەوە لــەو مرۆڤەوە نزیك بێت کە خۆشـی دەوێت.

سەرجەم ئەمانە تەنیا بەشـێکن لە خۆشەویستی، تەنیــا لایەنە هەڵچوونی و سـۆزدارییەکەی خۆشەویسـتین، هەروەها وشەکانی ستاندال تەنیا بۆ خۆشەویستی ناشێن، بەڵکو بۆ هۆگربوون و ئالودەبوون و دڵداریش هەر راستن، لە کاتێکدا ئەم سـۆزانە لە رووی لایەنە جیاوازەکانی خۆشەویستیەوە لە پێکهاتەیان زۆر لە خۆشەویستی ساکارترن و کەم ئاڵۆزترن.

هاوێنەی دووانی خۆشەویستی

"کاتێك پیـاو دەکەوێتە داوی دڵـداری ژنێکەوە، وا دەزانێت ئەو ژنە باشـترین ژنی دونیایە، بەڵام کە لە نزیکەوە دەیناسێت بۆی دەردەکەوێت هەموو ئەمانە وەهم و فریودانەو ئەو ژنەش لە ژنەکانی دیکە باشتر نییە؟!"

لەنێو نهێنیە سـەرەکیەکانی خۆشەویستیدا بوونی ئەو روانگە سـەیرە دوو فاقیەیە: ئەم روانگەیە لایەنی چاکەو سیفەتە باشەکانی ئەو کەسەی خۆشمان دەوێت دوو هێند دەکات بەتەواوەتی هەروەك ئــەو هاوێنەیەی تەنەکان گەورە دەکات و هەرچی لایەنە خراپ و سـیفەتە خراپەکانیشیەتی لاواز و بچوکی دەکاتــەوە، بە تەواوەتی وەك ئەو هاوێنە هەڵگەڕاوەی تەنەکان گەورە دەکات.

هەندێکجار بە ئاشـکرایی درك بــەوە ناکەین ئێمە زیاتر چی یان کێمان خۆش دەوێت: ئایا خودی ئەو مرۆڤە خۆیمان خۆش دەوێت یان فریودەری هەستی بینینمان واتە هاوتای خۆشەویستەکەمان خۆش دەوێت ؟هاوتای خۆشەویستەکەمان واتە ئەو وێنە وەنەوشـەییە خەیاڵییەی کە نەسـتی خۆمان دروستی کردووە.

گەنجێك (با بڵێین نـاوی ئەحمەدە) کچێکی خۆش ویست (با بڵێین ناوی کاتیایە)، هەستێکی سەیر لای ئەحمەد سەریهەڵدا: "لای ئەحمەد، هەرچی کچی دونیایە بۆ دوو بەش دابەش بوون، یەکەم بەش هەموو کچانی دونیا بەدەر لە کاتیا کە هەرچی کەموکوڕییە مرۆییەکان بوو لەواندا کۆبووبۆوەو ئەوانــە هەموویـان کچانی ئاسـایی بـــوون، بەشـی دووەمی کچـان تەنیا کاتیا بوو کە بەدەر بوو لــە هەرچی کەموکوڕی ناتەواوییەك و لەسەرجەم مرۆڤایەتی بالاتر بوو".

نمونەی ئەم بالاکردنە واتە بالاکردنی ئەو مرۆڤەی خۆشمان دەوێت بە ئاشکرا یەکێك لە نهێنییە زۆر تراژیدی و رێگە ونکەر و فریودەرەکانی خۆشەویستی دەخاتەروو.

مرۆڤایەتی بەر لە هەزارەها سـاڵ بە خۆشەویستی ئاشــنا بووەو ئــەوە رێکــەوت نییە (کوبیدون) ی عاشـق لە داستانەکانی یۆناندا هەمیشە چاوی بەستراوە، ئەوەش گومراهی نییە شاعیری رۆمانی لوقریتیوس کە لەسەدەی یەکەمی زاینیدا ژیاوە، دەڵێت: "ئەو عاشـقانەی خۆشەویسـتی چاو بەسـتی کردوون، تەنیا ئەو لایەنە باش و چاکانەی خۆشەویستەکانیان دەبینن کــە بوونیان نییەو هیچ کاتێك تێبینی کەموکوڕی و ناتەواوییەکانیان ناکەن". لەپێش نزیکەی سـەدەو نیوێکەوە نووسـەری فەرەنسـی سـتاندال هەوڵیداوە لێکدانەوە بۆئەم مەتەڵە بـکات ئەویش لەتیۆرەکەیدا بەنـاوی فۆرمەڵەبوون Crystallization، لــە کتێبەکەیدا بەناوی خۆشەویسـتی دەڵێت: ئەگەر لقەدارێکی رووتەڵەمان لەناو کانیی خوێدا دانا ئەو لقەدارە هەمووی بەکریستاڵی سپی خوێکە دادەپۆشرێت و ناتوانین لەم دیمەنە کریستاڵییە بریقەدارەدا لقەدارە رووتەڵەکە بناسینەوە. سـتاندال دەڵێت هەمان شـت لە خۆشەویستیدا روودەدات، ئەو مرۆڤەی خۆشـمان دەوێت بەهەزارەها لایەنی چاکەو سیفەتی باش دایدەپۆشـین بەتەواوەتی هەروەك ئەو لقەدارە رووتەڵەیەی بەکریستاڵی خوێ سپییەکە داپۆشران.

هەروەها ستاندال ئەوەشی نوسیوە: "مرۆڤ چەندە ئەقڵانی و لۆژیکی بێت، کاتێك دەکەوێتە داوی خۆشەویستییەوەو کەسێکی خۆش دەوێت، بەهیچ شێوەیەك شتەکان وانابینێت کەلەواقیعدا هەن".

هەروەها لەهەمان کتێبدا دەڵێت: "ژنی ناشیرین لەبەرچاوماندا دەبێتە ئاسایی و ناوازەو دەبێتە هێما بۆ جوانی، لەبەرئەوە لەخۆشەویستیدا چێژ لەوەهم وەردەگرین، تەنیا ئەو وەهمەش کەئێمە خۆمان دروستی دەکەین".

بێگومان ئەم حوکمە زۆرێك لەپەرگیری و زبری تیادایەوئەوەلەراستییەوەدوورەبڵێین هەموو خۆشەویستییەك وایەو هەموو سۆزێك وەك سۆزی دون کیشۆتەکە کچە شوانێکی چڵکنی وەك شازادەیەکی جوان دەهاتەبەرچاو، بەڵام ئایا ئەوە راست نییە کە دەڵێت خۆشەویستی بەلایەنی کەمەوە لە%50 ی بەتاڵە دەزووەکانی خەیاڵ چنراوە؟

هەروەها هاوپەیمانێتییەکی تەواو جیاواز لە خۆشەویستیدا هەیە، چونکە لە خۆشەویستدا شانبەشانی وەهم و فریودانی هەستی بینین، روانگەیەکی بەرچاو رۆشن هەیە کەلەهیچ سۆزێکی دیکە بەدی ناکرێت، ئەو کەسەی مرۆڤێکی خۆش دەوێت قوڵایی ناخی دەبینێت و درك بەو شتانە دەکات کەتەنانەت ئەو کەسە خۆیشی ئاشنانییە پێیان. رووناکی خۆشەویستی تۆوی شاراوەی سیفەتەباش و لایەنە چاکەکانی مرۆڤ چەکەرە پێدەکات و دەشێت ئەم تۆوانە بەتیشکی خۆشەویستی زیندوو ئەخرێنەر بکرێنەوەو پێبگەن.

روانگەی بەرچاو رۆشن بەرامبەر بەخۆشەویستی یان ئەو دیدگایەی کەبەچاوێکی رۆشنەوە لەخۆشەویستی دەروانێت وەك هەستکردن وایە بەناخی شاراوەی مرۆڤ و بەشێوەیەکی نەستی درك کردنە بەجەوهەری پەنهانی مرۆڤ – وەك ئەوە وایە لایەنە باش و چاکەکانی مرۆڤ بدۆزێتەوەو ئاشکرای بکات، ئەم بەرچاو رۆشنییە بەرامبەر بەخۆشەویستی هەستکردنێکی لەپێشینەیە بەو هێزە دەرنەکەوتووانەی لەوانەیە بە ئاگری خۆشەویستی بکرێنەوەو دەربکەون، پاشان ئەم هەستانە مرۆڤ بەرەو ئاستی جەوهەری شاراوەی ناخی باڵا دەکات.

نیگانمای خۆشەویستی هاوێنەیەکی گەورەکەری سەیرە: ئەو هاوێنەیە لەتۆوە شاراوەکانی ناخی مرۆڤدا بەرووبوومی گوڵداری پێگەیشتوو دەبینێت، پریشکی یان تروسکایی رووناکی لەلای ئەم هاوێنەیە وەك مەشخەڵ یان ئاگرێکی کڵپە سەندوو دەردەکەوێت. هەروەها روانگەی بەرچاو رۆشنی ئەو کەسەی خۆشەویستی دەکات وەك هەستێکی گریمانەیی و نیگا نمایەکی پێشبینیکراو دەردەکەوێت، ئەمە ئەو سۆزەیە کەتوانا دەرکەوتوو شاراوەکانی مرۆڤ دەبینێت و بەو شێوەیە دەیبینێت کەهەیە، ئەم دەستپێشخەرییەکی نەستییە بەرامبەر ئەو گەشەسەندنەی مرۆڤ دەتوانێت لەو بارودۆخە نمونەیەی خۆشەویستیدا پێی بگات بەبێ ئەوەی بتوانێت لەبارودۆخی ئاسییدا پێی بگات.

ئەم دوو روانگەیە بەرامبەر خۆشەویستی واتە ئەو روانگەیەی کە خۆشەویستی چاوی مرۆڤ دەبەستێتەوەو نایەڵێت واقیع و راستییەکان وەك خۆیان ببینێت لەگەڵ ئەو روانگە باڵایەی کەبەهۆی خۆشەویستییەوە جەوهەری شاراوەی ناخی مرۆڤ دەبینرێت و مرۆڤ بەرەو گەشەسەندن و کرانەوە دەبات، ئەم دوو روانگەیە چۆن پێکەوە کۆبوونەتەوە ؟ هەروەها ئەم دوورەگبوونەی خۆشەویستی (واتە دوورەگبوون لەنێوان چاو بەستەیی و فریودانی هەستی بینین لەگەڵ باڵاکردنی مرۆڤ و ئاشکراکردنی جەوهەری پەنهانی ناو ناخی) لە کوێوە هاتووەو بۆچی ئەم دوورەگبوونە بەناو خۆشەویستی مرۆییدا رۆچووە ؟

لەبەردەم ئەم نیگانمایەدا هیچ ئامانجێکی راستەوخۆ یان نزیك بەدی ناکرێت، بەڵام لەوانەیە ئامانجێکی دووری ناراستەوخۆی هەبێت، ئەمەش بۆ مرۆڤ زۆر شت دەگەیەنێت. بەزۆری یان زۆرکات هاوێنەی دووانی خۆشەویستی ئەو بزوێنەرە سایکۆلۆژییەیە کەبەرێوەمان دەبات و پێشەنگیمان دەکات، ئەو بزوێنەرەیە کە رامان دەکێشێت و بەرەو لوتکەی مرۆڤایەتی بڵندمان دەکات، خۆشەویستی بە شێوەیەك یان بەشێك مرۆڤ هان دەدات وای لێدەکات کاتێك خۆشەویستی دەکات بەدووچاوی وەنەوشەیی رازاوەوە خۆشەویستەکەی ببینێت

ئەمەیان بێت یان ئەویان بێت واتە خۆشەویستی ئامانجی راستەوخۆ یان ناراستەوخۆی هەبێت، هەر لەسەرەتاوە تاکۆتایی بۆ دوو جەمسەر دابەشبووە، ئەم دوو

جەمسەرە نهێنی نهێنییەکانن، بەیناو بەین هەریەکەیان بۆئەوی دیکەیان دەگۆڕێت، ئەم دووجەمسەرەش یەکەمیان بریتییە لە زیادەڕۆییکردن کەرازاندنەوەی وەنەوشەیی ئەو کەسەی خۆشمان دەوێت، ئەم جەمسەرە دەستپێشخەریکردنە بۆ گەیشتن بەلوتکەی ئەو مرۆڤەی دی کە خۆشمان دەوێت و ئاشکراکردنی قوڵایی ڕۆحیەتی، جەمسەری دووەمیش ئەو زیادەڕۆییکردنە توندە ساختەیەیە کە لەمەزندە کردنی لوتکەو ناخی ئەو کەسەدا دەیکەین کە خۆشمان دەوێت. ئەم دووجەمسەرە بریتین لە سۆزو وەهم – سۆزو فریودان لەلایەکەوە، لەگەڵ سۆزو پێشبینی – سۆزو دیدگای مرۆڤ بەرامبەر بە ئایندە، لەلایەکی دیکەوە.

ئەوەی ئەم پارادۆکسە دروست دەکات خەسڵەتێکە لە خەسڵەتەکانی خۆشەویستی،بریتی یە لەو چاوەی خۆشەویستی کەچاکسازی تیاداکراوەو ڕازێنراوەتەوە ڕوانگەی ئەم چاوە بەم شێوەیە کە زیادەڕۆیی دەکات لەبینیندا و زیاتر لەوە دەبینێت کەبەڕاستی لەمرۆڤ خۆیدا هەیە، چونکە ئەو کەسەی خۆشی دەوێت یان بەرازاوەیی یان بە ئایدیالی (نمونەیی) دەیبینێت.

ئەوەی جێگەی سەرنجە پێکهاتەی دەمارەکان لەمرۆڤدا ئەو خەسڵەتانە لەخۆ دەگرن کەیارمەتی ئەم ڕوانگە پارادۆکسییە دەدەن.

زانایانی بواری فسیۆلۆژی ئاشکرایان کردووە هەستە پۆزەتیڤە شادیبەخشەکان لەدەمارەکانی مرۆڤدا بەشێوەیەکی باشتر لەهەستە نێگەتیڤە ئازار بەخشەکان، بەڕێوە دەچن و کاردەکەن، چونکە کۆئەندامی دەماری مرۆڤ کاتێك هەستە شادیبەخشەکان (بینین و بیستن و چێژو بەرکەوتن) بۆ دەماخ دەگوازنەوە زیاتر بەهێزی دەکەن، بەڵام کاتێك هەستە ناشادیبەخشەکان دەخاتە ژێر هاوێنەیەکی گەورەکەرەوەو هەستە ناشادی بەخشەکانیش دەخاتە ژێر هاوێنەیەکی بچوککەرەوە.

ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت بناغەی بایۆلۆژی ڕوانگەی پارادۆکسیمان بۆ بونیادی میکانیزمە دەمارییەکان دەگەڕێتەوە، لەوانەیە ئەم میکانیزمە دەمارییانەی ڕوانگەی پارادۆکسیمان یەکێك بێت لە بنەماکانی توانای بالاًمان بۆ ژیان و یەکێك بێت لە هۆکارە شاراوەکانی پەرەسەندنی مرڤ بەئاراستەی بالاًبووندا، لەوانەشە ڕوانگەی پارادۆکسی هەستەکان مەیلێکی عەففەوی غەریزی بێت و بەرامبەر خۆشی و شادی و بەختەوەری بێ ئاگابێت.

خۆشەویستی و عەشق دوو فاکتەری بەهێزکەری ئەم ڕوانگەیەی مرۆڤن کەئاسایی تێبینی ناکرێت. هاوێنەی پارادۆکسی خۆشەویستی کاتێك دەخرێتەسەر ئەو مرۆڤەی کەلێمانەوە نزیکە کۆمەڵێك هەستی جیاوازو دژبەهەستە باوو سروشتییەکان لەدایك دەبن: سیفەتەباشەکانی مرۆڤایەتی چەندە بچووك و کەم بن وەك دارشتەی ئاڵتوون دەردەکەون لەکاتێکدا ئەو سیفاتانە خۆیان ئەوەندە کەم و بچووکن دەکرێت لەگەڵ چەند دەنکوڵەیەکی زیخدا بەراورد بکرێن، بەڵام کەموکوری و ناتەواوییەکان کەوەك تاوێرە بەرد گەورەن لەشێوەی چەند دەنکوڵەیەك زیخی بچووکدا دەردەکەون.

زانایانی دەماخ لەهەوڵداندان بۆ گەڕان بەشوێن ئەو ناوەندانەی دەماخدا کەئەم هەستە دژبەیەکانەی لێوە دەردەچن و بۆئەم مەبەستە چەندەها گریمانەی جیاواز دادەنێن، هەردوو توێژەرەوە (لوریس و مارجیری میلن) نوسەرانی کتێبی "هەستەکانی ئاژەڵ و مرۆڤ"، دەڵێن:

لەکۆئەندامی دەماخیماندا کۆمەڵێك هەستی سەیرو نامۆهەن کەتائێستا ئەندامی هەستی تایبەت بەخۆیان نەدۆزراوەتەوە، لەوانەیە لەئایندەدا زاناکان ئەوە بسەلمێنن هەموو ئەم هەستە ئاشکرا نەکراوانە بەندن بە "ناوەندی چێژ" وە کەلەم دوایەدا لە دەماخدا دۆزرایەوە [1] .

میلن کەیەکێکە لەو دووتوێژەرەوەیە دەڵێت: وروژاندنی ئەم ناوەندی چێژە قەرەبووی ئەو ئاژەڵانەی دەکردەوە کەشارەزایی و ئەزموونیان دەربارەی خۆراك و چێژی سێکسی و چێژی پەیوەندیکردن هەبوو. تاقیکردنەوە تاقیگەییەکان سەلماندوویانە کاتێك تاکو پلەی بێهۆشبوون پەستان خراوەتە سەر ئەو لایەی کە ئاماژە شادیبەخشەکانی لە ناوەندی چێژ لە جرجدا لێوە دەردەچێت، ئەو جرجە لە خواردن و خواردنەوەو جرجەکانی دیکە دوورکەوتۆتەوە.

بەڵام واباشە وردبینیەك لە وتەی ئەم دوو توێژەرەوەیەدا ئەنجامبدەین: یەکەمیان، ئەوەی ئەوان باسی دەکەن ناوەندێك نییە بەڵکو ناوچەیەکی تەواوی دەماخەو تایبەتە بەچێژ، هەروەها ناوەندەکانی برسێتی و تینوێتی و غەریزەی سێکسوال لەخۆ دەگرێت (سەبارەت بەم بابەتە،

ئەوەی فرۆید ناوی لێناوە "لیبیدو" یان غەریزەی سێکسوال لە وشەی لاتینی "libido" ەوە هاتووە واتە ئارەزوو یان شەهوەت). ئەوەی لێرەدا جێگەی بایەخە ناوچەی چێژ 35٪ ی کێشی دەماخ لە جرجدا دەگرێتەوە، هەرچی ناوچەی ئازارە تەنیا 5٪ی کێشی دەماخ داگیر دەکات. ئەم هەقیقەتە ئاماژە دەدات بەماهیەتی بایۆلۆژی ژیان و مەیلی سەرەتایی ماددەی زیندوو بۆ چێژەکانی ژیان و خۆ ژیاندن لەگەڵ بابەتە شادیبەخشەکاندا.

دووەمیان: ئەم مەسەلەیە لە مرۆڤدا زۆر ئاڵۆزترە، چونکە هەست و سۆزە شاراوەکانی تەنیا بەهۆی دەماخەوە لەدایک نابن، وەك لەسەرەوەدا باسکرا، بەڵکو ریشاڵەو دەمارییە نادەماخییەکان دەشێت هەستەکانمان بەهێزتر یان لاواز بکەن، هەروەها زایەڵەی فریودەرو دژبەیەك بخوڵقێنن. لەوە دەچێت هەستە شاراوەکانی لەدەماخ و مێشك و دڵ و دەمارەکانەوە دەردەچن لە مرۆڤدا وەك بونەوەرێکی زیندوو، زۆر ئاڵۆزتر بن.

3. **دەستووری هەڵچوونەکان:** بناغەی سەرەکی روانگەی پارادۆکسی بریتییە لە پرەنسیپی زاڵێتی dominance کە گرنگترین پرەنسیپە لە کارکردنی دەماخدا، گەواتە ئەم پرەنسیپە چی یە ؟ ناوەندی وروژاندنی زاڵ لە دەماخدا ناوەندەکانی دیکەی دەماخ ملکەچ دەکات و ئەو ئاماژانەش بوڵای خۆی کێش دەکات و کەبۆیان دەنێرێت، هەروەك بڵێی ئاوی ئەوانی دیکە دەکاتە ناوئاشی خۆیەوە، بەمشێوەیە دەماخ بەتوندنی هەندێك لە ئاماژەکان هەڵدەگرێت (هەڵدەمژێت) و ئاماژە نەیارەکانی دیکەش فەرامۆش دەکات، تائەوکاتەی ئەو ئاماژانەی کەدژ بەئاماژەکانی یەکەمن (واتە ناشادیبەخشن) بەرەنگێکی دیکە رەنگرێژ دەکات.

گەورە زانای فسیۆلۆژی (ئۆختومسکی) دانەری تیۆری ناوەندی زاڵ dominant، دەڵێت: "ناوەندی زاڵ بریتییە لەهەستکردن و بەئاگایی بەیەك ئاراستەدا هەروەها بریتییە لە گرتن و وەرگرتنی هەموو ئەو ئاماژانەی جەخت لەم ناوەندە زاڵە دەکەن و بەهێزی دەکەن، لەوە دەچێت سەرجەم سۆزو هەڵچوونەکانمان بەپێی ئەم پرەنسیپە کاربکەن".

هەروەك بڵێی هەموو هەڵچوونێکی دووهاوێنەی هەبێت: هاوێنەیەکی گەورەکەر کەشت گەورە دەکات لەگەڵ هاوێنەیەکی بچوککەرەوە کەشت بچووك دەکاتەوە، هەڵچوونە پۆزەتیڤەکان لەرێگەی هاوێنە گەورەکەرەکەوە تەماشای شتەباشەکان و لایەنە باشەکانیان دەکات و لە رێگەی هاوێنە بچوککەرەوەکەشەوە تەماشای شتە نێگەتیڤەکان دەکات، بەڵام هەڵچوونە نێگەتیڤەکان بە پێچەوانەوە کاردەکەن واتە لەرێگەی هاوێنە گەورەکەرەکەوە تەماشای شتە خراپەکان دەکات و لەرێگەی بچوکەکەوە تەماشای شتە باشەکان دەکات.

هەڵچوونی پۆزەتیڤ هاوێنە دوانییەکە بەرەو ئاراستەیەکی رووناك و درەوشاوە دەبات، لەکاتێکدا هەڵچوونی نێگەتیڤ سەرگرتە دژەکان بەخۆی لاواز دەکات، بەڵام هەرچەندە هەڵچوون لاوازتر بێت ئەوەندە هاوێنە دوانییەکەی لاوازدەبێت، پێچەوانەکەشی راستە، چەندە هەڵچوون بەهێز بێت ئەوەندە هاوێنە دووانیەکەی بەهێز دەبێت.

پرەنسیپی هاوێنەی دووانی، بەزۆری، یاسای سەرەکی سەرجەم هەڵچوونەکانمانە و بەشێوەیەکی دیاریش ئەوە ئاشکرایە کەبەشێوەیەکی دووانی یان دووفاقی کاردەکات، چونکە ئەو هاوێنەیە لەپێناوی ئەوەی مرۆڤ ئەوەی دەیەوێت و دڵی خۆش دەکات دەستی بکەوێت یان بۆئەوەی مرۆڤ لەمەترسیەك رزگاری بێت و لەزەرەرو زیان بەدووربێت، بەشێوەیەکی کت و پڕ وزەی پێویستی مرۆڤ بۆ ئەم دووکارە بەهێزدەکات. لەبەرئەم هۆیە تاك جەمسەری هەڵچوونەکان بەیەکێك لەکارخەرە سەرەکییەکانی سەرجەم باڵابوونەکانی مرۆڤ و دۆزینەوەو دەستکەوتەکانی دادەنرێت، بەڵام هەرتاك جەمسەری هەڵچوونەکانیشە کەبۆتە بزوێنەری سەرەکی هەڵچوونی مرۆڤ بەئاراستەی بەرچاو لێڵی و چاو بەستەیی و سەرجەم شکستهێنان و وەهمە تایبەتیەکانی رۆژانەیی و وەهمە مێژوویی و ژیاری و بونگەرەکانی.

سروشتی مرۆڤ خۆی سروشتێکی دوانی یان دووفاقییە، لەرووی مەبدەئەوە واپێویست دەکات هەر نەزوەیەك لە نەزوەکانمان بەهۆی بەئاگایمانەوە مەزندە بکەین، چونکە بەئاگایی مرۆڤ خاوەنی هاوێنەیەکی زۆر وردترە و هاوێنەیەکی دووانیش نییە، بەڵکو هاوێنەیەکی زۆر وردە و کت و مت وەك ئاوێنە وایە واتە وێنەکان نەبچووك دەکاتەوە نەگەورەی دەکات، بەیەکگرتنی هاوێنەی بەئاگایمان لەگەڵ هاوێنەی هەڵچوونەکاندا تا ئاستێکی زۆر لایەنە

بەهێزەکانی ئەم دووانە بەهێزدەبن و لایەنە لاوازەکانیشیان لاوازتردەبن، هەڵچوون چەندە توندو گەرمتر بێت ئەوەندە پێویستی بۆیەکگرتن لەگەڵ بەئاگاییدا زیاتر دەبێت، چونکە چەندەبزوێنەرەکە بەهێزبێت پێویستە وەستێنەرەکە ئەوەندە بەهێزتر بێت.

ئەم هاوێنە دووانیە بەزۆری لەماوەی بەهاری خۆشەویستی دا کاردەکات واتە لەماوەی خۆشەویستی بە بڵێسەدا، یان ماوەی سۆزی گەرم و گوڕ هەروەك گەردەلوول، بەڵام کاتێك سۆزەکان کز دەبن و هێزو گڕو تینیان بەرەو لاواز بوون دەڕۆن، بەئاگایی و هەستکردنی واقیعیانەی مرۆڤ پاڵدەنێن بەکاریگەری سۆزە رۆمانسیەکانەوە، بەڵام هاوێنەی گەشبینی رۆمانسیەت نامرێت، بەڵکو هەموار دەبێت و لە پێشەوایەتی کردنی سرودی سۆزەکان دەستبەرداری رۆڵی خۆی دەبێت، بۆئەوەی ئەم سرودی سۆزانە خزمەتی هاورێیەتیەکی هێمن و نیمچە تێبینیکراو بکات یان بەهیچ شێوەیەك ئەو شێوە هاورێیەتیە هەر بەدیناکرێت.. لەوانەیە ئەم هاوێنە دوانییە لای کەسانی ئەقڵانی هەر بوونیان نەبێت، هەروەها لەوانەیە لەحاڵەتی دڵداری یان سووکە هۆگربووندا هەر دەرنەکەوێت، هاوێنەی دووانی لەوانەیە لای ئەو مرۆڤەش بەدینەکرێت کەبەدەست هەستکردن بەکەموکوڕییەوە دەناڵێنێت، چونکە نەستی ئەمجۆرە مرۆڤە ئەم هاوێنە دووانیە سەرکوت دەکات و رێگەی پێنادات، دەربکەوێت، هەروەك بڵێی بەم کارەی هەستکردن بەکەموکوڕییکەی خۆی هاوسەنگ دەکات و لەگەڵ ئەو کەسەدا کەخۆی سەرسامە پێی بەرامبەرو یەکسان دەوەستێت.

هەروەها لەوانەیە ئەم هاوێنە دووانیە لای ئەو کەسانەش دەرنەکەوێت کە لەئایندەی خۆیان لەگەڵ ئەوکەسەی خۆشیان دەوێت، دەترسن، چونکە لەمبارەدا ئەو کەس نیگانماکانی بایەخپێدانی لەسەر خاڵە پۆزەتیڤەکانی ئەو کەسە و کەموکوڕییەکانی چڕدەکاتەوە، هەروەك بڵێی بەم کارەی لەشکست هێنان و سرەوتن بەئاگای دێنێتەوە.

دەرکەوتنی هاوێنەی دووانی ئاماژەیە بۆ بەرێوەچوونی سۆزەکان بەشێوەیەکی سروشتی یان ئاماژەیە بۆ جۆش و خرۆشانی تینوێتی یەکی زۆر بۆ خۆشەویستی، ئامادەنەبوونی ئەم هاوێنەیەش ئاماژەیە بۆدوورکەوتنەوەی لەبەرێوەچوونی سۆزەکان بەشێوەیەکی سروشتی ، ئەم هاوێنەیە وەك نیگایەکی نەستی وایە لە قوڵاییە شاراوەکانی مرۆڤەوە بەرەو ئایندە، وەك ئاگادارکردنەوەیەك وایە لەئەگەری هەرەس هێنانی سۆزەکان – یان بەهۆی کەموکوڕی و ناتەواوییەکانی ئێمە خۆمانەوە، یان بەهۆی کەموکوڕی و ناتەواویەکانی ئەو کەسەی خۆشمان دەوێت، یان بەهۆی دوورکەوتنەوەی ئەم کەموکورییانە لەیەکدی و نەگونجاندنیانەوە بەیەکەوە.

بەڵام سەرکوتکردنی ئەم هاوێنە دووانیە و دەرکەوتنی بەشێوەیەکی شاراوەو چەپێنراو، ئەوە شتێکی دیکەیە، لەوانەیە ئەمە سروشتی بێت ئەگەر لەدوای کۆتایی هاتنی سەرەتای خۆشەویستی و هاژەو وروژمی سەرەتاکەی بێت و دەستپێکردنی قۆناغی ناوەراستی یان مامناوەندی خۆشەویستی بێت کە قۆناغێکی پڕ لەپەژارەیە. بەهەرحاڵ زیادبوونی ئەم سەرکوتکردنەی هاوێنەی دووانی لەوانەیە زایەڵەی خۆشەویستییەکی کوژاوە بێت و ئاماژە بێت بۆ هاتنی کۆتاییەکەی..

لەوانەی پێشووەوە کەباسمان کرد وادەردەکەوێت گۆشە نیگای دووانی یان دووفاقی کۆنترۆڵی هەموو شتێك بکات و تەنیا یاسایەکی گشتی بەهیچ شێوەیەك بوونی نەبێت، یاسایەك کە لەگەڵ هەموو حاڵەتەکانی ژیان و فرەجۆری ژیاندا بشێت و بگونجێت، بەڵکو یسای زۆرو لێکچوو هەیە، یان نزیك بەیەك هەیە، یان بەهیچ شێوەیەك ئەو یاسایانە لەیەك ناچن..

4. **لەنێو مردوو زیندوواندا:** مرۆڤ هەر لەدێرینترین چاخەکانی رابردووەوە بەروانگەی وەنەوشەیی خۆشەویستی ئاشنا بووە، بەڵام چاوی پێشبینیکەری خۆشەویستی و روانگەی بەرچاو رۆشنی خۆشەویستی لەئەدەبیاتی خۆشەویستیدا باسنەکراون، نەلەئەدەبی کۆن و نەلەئەدەبی نوێشدا لەوە تێناگەم لەماوەی سەرجەم مێژووی مرۆڤایەتیدا بۆچی روناکبیرێك یان شاعیرێك ئەم رووخسارەی خۆشەویستیان نەدیوە؟ لەوانەیە خودی ژیان خۆی دژ بەم روخسارەی خۆشەویستی بووبێت، و رێگەی پێنەدابێت دەربکەوێت، بۆ خۆشەویستی بووبێت بەشێکی حەتمی کە لەشێوەی دراما یان تراژیدیادا بمێنێتەوە نەك ژیانێکی بێوەیی و خۆش.

بەڵام تەنیا پیاوێك كەتوانی بچێتەناو ئەم خسڵەتە سەیرەی خۆشەویستی نوسەرو روناكبیرو رۆماننووسی روسی بەناوبانگ لیف تۆلستۆی بوو نوسەری رۆمانی "جەنگ و ئاشتی"، كاتێك (بییربیزوخوف) (ناتاشا)[2] ی خۆشویست جۆرێك لە رووناسی (فیراسەت) شاراوەو نامۆ لای بییر بیزوخوف دەركەوت: "بییربیزوخوف كاتێك چاوی بەكەسێك دەكەوت، هەر كەسێك بوایە، راستەوخۆو بێ هیچ خۆماندووكردنێك ئەو كەسەی دەناسی و دەیزانی كەسێكی چۆنەو لایەنە باشەكانی دەستنیشان دەكرد كەجێگەی خۆشەویستی و رێزن"، بییربیزوخوف بیری دەكردەوەو لەدڵی خۆیدا دەیوت: لەوانەیە لەو كاتەدا من وەكو كەسێكی نامۆو گاڵتەجار دەربكەوم، بەڵام ئەوكاتە ئەوەندەش شێت نەبووم، بەڵكو بەپێچەوانەوە ئەو كاتە زیرەكترو رووناستربووم لەهەركاتێكی پێشوو، دركم بەهەمووشتێك دەكرد كە لە چواردەورمدا روویاندەداو بەباشی لێیان تێدەگەیشتم، چونكە ئەوكاتە دڵم خۆش بوو.. [3]

ئەم دەستەواژەیە پارادۆكسێكی ئاشكرا لەخۆی دەگرێت، بەتایبەتی ئەگەر ئەو هەقیقەتە دێرینە بێنینەوە یادمان كە دەڵێت خۆشەویستی مرۆڤ گێل دەكات (ئەم وتەیە نیمچە هەقیقەتەو هەقیقەتی تەواو نییە، چونكە خۆشەویستیش هەروەك سەرجەم سۆزو هەستە بەهێزەكانی دیكە مرۆڤ گێل و كەم ژیر دەكات، بەڵام رەهەندی نوێ و قوڵتر بەمرۆڤیش دەبەخشێت: چونكە خۆشەویستی لەوانەیە ئەقڵی ئاسایی دابخات، بەڵام نیگانمان لەمرۆڤدا بەپلەیەكی بەرز بەهێز دەكات، ئەم نیگانمایەش ئەقڵی ئەودیو هەست و بان هەستی مرۆڤە).

ئەمە وەك ئەوە وایە تۆلستۆی پێمان بڵێت: خۆشەویستی مرۆڤ زیرەكتر دەكات و شێتی عاشق هەڵوێستێكی سروشتی و ئاساییە لە ژیاندا، ئەم هەڵوێستەش بەم شێوەیە لەوانەیە وەك شێتی تەماشا بكرێت، ئەمەش بەتەنیا لەبەرئەوەیە كەژیان كۆمەڵێك یاساو رێسای ناسروشتی باڵی بەسەردا كێشاوە.

بێگومان ئەم هەڵوێستە لەمرۆڤدا هەڵوێستێكی فریو دەرو یۆتۆپییە، چونكە مرۆڤ تەنیا لایەنێكی ئەو بابەتەی مەبەستیەتی وەردەگرێت و زیادەرۆیی تیادا دەكات و دەیرازێنێتەوەو زیاتر درەوشاوەی دەكات، بەڵام لێرەدا یەكێك لە خەسڵەتە گرنگەكانی مرۆڤایەتی ئاشكرا دەبێت، ئەویش بریتی یە لە ئارەزووومان بۆ نمونەی باڵا، ئەم ئارەزووە لە منداڵدا زۆر بەهێزە، منداڵان بەشێوەیەكی عەفەوی و ساویلكانە بڕوایان بەكەماڵی مرۆڤایەتی هەیە و ئەگەر هەر لاوازییەك لەمرۆڤێكی نزیك لێیانەوە بەدی بكەن هەست بەسەرسورمان دەكەن و تووشی شۆكێكی خەمناك و ئازاراوی دەبن، هەروەها ئەم ئارەزوو لەو كەسانەشدا زۆر بەهێزە كەخۆشەویستی دەكەن و كەسێكیان خۆش دەوێت، زۆرجار ئەم ئارەزووە بەهێزتر دەبێت، چەندە خۆشەویستی ئەو كەسە بەهێزتر بێت.

ئەوكەسەی خۆشەویستی دەكات یان لەحاڵەتی خۆشەویستیدا دەژی ژیان زۆر جوانتر لەو كەسانەی دەبینێت كەخۆشەویستی ناكەن، هەروەك بلێی ئیستاتیكای خۆشەویستی ئەوكەفە خۆڵەمێشییە لادەبات كەشتەكانی داپۆشیوەو جوانی شاراوەی جەوهەری شتەكان لەبەردەم مرۆڤدا دەردەكەون.

خۆشەویستی سەرجەم درك پێكردن و هەستەكانی مرۆڤ دەگۆرێت و وایان لێدەكات بەرامبەر جوانی هەستیارتربن، ئەم درك پێكردن و هەستانەش لەناوەرۆكیاندا ئارەزوو ئەنگێزەی مرۆڤ بۆژیانێكی نمونەیی، لەخۆ دەگرن، ئەو ژیانەی لەسەر كۆمەڵێك یاساو رێسای خێرو چاكەو جوانی و ئازادی و عەدالەت دەمەزرابێت، گرنگە لێرەدا ئاماژە بەوەبدەین كەئەم ئەنگێزەیە تەنیا تایبەت نییە بەئەقڵ بەڵكو ئەنگێزە نەستیەكانی سۆزی مرۆڤیش دەگرێتەوە واتە ئەنگێزەی قوڵاییەكانی ناخی مرۆڤ.

ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت دونیای سۆزە مرۆییەكان خۆی لەگەڵ شێوە ژیانێكی گونجاودا زیاتر تەبایە وەك لەشێوەكانی دیكەی ژیان، سروشتی مرۆڤ خۆیشی بە شێوەیەكی عەفەوی نەستی مەیلی ئەم جۆرە ژیانە دەكات.

ئەنگێزەی مرۆڤ بۆ گونجاندن و نمونەی باڵا بریتی یە لە هەوڵی سروشتی مرۆڤ كەلە سروشتە كۆمەڵایەتییەكەیدا خۆی حەشارداوە، ئەم ئەنگێزەیە لای مرۆڤ هەر لەچاخە سەرەتاییەكانەوە دەركەوتووەو ئاشكرا لەو میسۆلۆژییە دێرینەدابەرجەستە بووەكە لەپێش سەرهەڵدانی ئایینەكانەوە دەركەوتووە، وەك میسۆلۆژی ئاشووری و میسری و گریكی و هیندی و چینی و میسۆلۆژی ئوستورالیاو ئەفریقاو ئەمەریكا.

میسـوٚلوٚژی تەنیا لێکدانەوەیەکی درۆ نییە بۆئەو هێزانـەی کەوادەزانـرا کۆنتـرۆڵـی ژیان دەکەن، میسـوٚلوٚژی جۆرێکە لە یۆتۆپیا (بیرکردنەوەی خەیاڵی یۆتۆپی)، هەروەها شـێوەیەکە بۆ خولقاندنی نمونەی باڵا لـە ژیاندا، لە وێنەی خواوەنـدو ئـازاو پاڵەوانەکاندا کە توانای هەموو شـتێکیان هەیە بەشێوەیەکی منداڵانەو روائییانە نمونەی باڵای مرۆڤە دێرینەکان بەرجەسـتە بـوون، هەروەها خواستەکانیشـیان بۆئەوەی ببنە خاوەنی ئەو هێزەی کە دەیانپەرست و دەسەڵاتی بەسـەردا گرتبوون، بەرجەستە دەبوو، هەرچەندە ئەم جۆرە نمونانە لەو کاتەدا بەشێوەیەکی ترسناک و تێکچوو دەردەکەوتن کەبەترس و نەزانین تەنرابوون، بەڵام لەناوەرۆکدا هەوڵدانی مـرۆڤ و ئەنگێزەو ئارەزووی لەخۆ گرتبوو، بۆ ئاشـنابوونی زیاتر لەگەڵ ئەو نمونانەدا و دەستکەوتنی هێزو تواناو زەبرو زەنگ بەسەریاندا.

میسـوٚلوٚژی دێریـن زۆربـەی زۆری ئـەو خەونە سـەرەکییانەی مرۆڤی کۆکردبۆوە کەتائێسـتا بە زیندوویی ماونەتەوە: وەك ئەنگێزەی مرۆڤ بۆ دەسـەڵاتگرتن بەسـەر هێزی باو رێـرەوی رووبارەکانداو ئارەزووکردنی ئەنجامدانی کاری خواوەند کەتوانای بەسەر هەموو شتێکدا هەیەو هەوڵدان بۆ ئەنجامدانی جوڵەی خێراو

فڕین و ژیانی بەدەر لە ئەستەمی و تەنگانەو روانین لەیەکسانی و عەدالەت لەژیاندا.

لەسەرەتادائەمانە یۆتۆپییە کۆمەڵایەتییە مەزنەکان بـوون، لێرەوە بۆ یەکەمجار تۆوی نمونە باڵاکانی مرۆڤایەتی سەریانهەڵدا کەدواتر بەیداخی باشترین هێزەکانی مرۆڤایەتیان بەرزکردەوە.

بەرلەبیست و چوار سەدە ئەفلاتۆن یەکەم فەلسەفەی خۆشەویستی لەکولتوری مرۆڤایەتیدا، داهێنا، ئەم فەلسەفەیە هەنگاوێکی گەورەبوو رووە و خۆشەویستی مرۆیی، پاشان دواتر بووە سەرچاوە بۆ زۆربەی تیۆرەکانی خۆشەویستی.

خۆشەویستی بەپێی رای ئەفلاتۆن، سۆزێکی دووانی یان دووفاقیە و لایەنی دژ بەیەك لە سروشـتی مرۆڤایەتیدا لەخـۆ دەگرێت، چونکە لەم سـۆزەدا مەیلی مرۆڤ بۆ جوانی و چاکەو باشـە هەیە، هەروەها هەستکردن بەکەموکورییەك یان لەدەسـتچوون و هەوڵدان بۆ قەرەبووکردنەی ئەو شتەی لەمرۆڤدا نییە، هەیە. ئەم ئەنگێزە دووفاقییە ئاوێتەییە (واتە خۆشەویستی)

سوودو زیانیش بۆ مرۆڤ لەخۆی دەگرێت، هەروەها خێرو خراپەشی پێدەبەخشێت.

خۆشەویسـتی لە سروشـتی مرۆڤدا بەشـاراوەیی هەیەو مـرۆڤ بۆئەوەی چارەسـەری کەموکوڕی سروشـتی خۆی بکات و قەرەبووی ئەو کەموکوڕیانە بکاتەوە، پێویستی بەخۆشەویستییە.

بـەم شـێوەیە لەکولتورەکەماندا (واتـە کولتوری مرۆڤایەتی) بۆیەکەمجار بیرۆکەی هێزی خۆشەویستی رۆڵی ئەفرێنەری لەژیاندا، دەرکەوت: رۆڵی خۆشەویستی لەسروشتی مرۆڤایەتیـدا وەك چارەسـەر سـازێك دەرکـەوت کەتوانای ئەفراندنی باشتری هەیە.

یەکێك لـەو بناغانەی کەئەفلاتۆن فەلسـەفەکەی سـەبارەت بەخۆشەویستی لەسـەر بیناکرد، ئەو تیۆرەیە کە باسی سروشتی باڵداری دەروون دەکات.

مـرۆڤ لای ئەفلاتـۆن، هـەروەك لای زۆری میسالییەکانی دیکەش – لە رۆحێکی نەمرو جەستەیەکی فانی پێك دێت.

دەروونی مرۆڤایەتیش بەشـێکی بچووکی "رۆحی گەردوون"ە کەلەسـەرەتادا لەودیو ئاسـمانەوە دەفرێت، لەو شـوێنەدا کەجەوهەرو هەقیقەت هەن – سـەرەتای یەکەمی گەردوونی مەزن.

دوای ئەوە دەروون باڵەکانی لەدەست دەدات، جارێکی دیکە لەدونیای سەرەوەی خواوەنددا ناتوانێت بفرێت و دەبێت لەجەستەیەکی فانیدا پاڵپشـتێك بۆخۆی بدۆزێتەوە تاساتی مردن.

لەبەرئـەوەی ئەو رۆحە لەو جەسـتەیەدا دەژی و بەشـێکە لەدەروونی گـەردوون، ئاور بۆ رابـردوو دەداتەوە، بۆئەودیو ئاسمان بۆ دەروونی گەردوون، بۆئەوە بۆناوئەوبوارە گەردوونیە بگەڕێتەوە، دەبێت باڵەکانی بەدەست بهێنێتەوە، ئەمە بەتایبەتی ئەوکارەیە کەخۆشەویستی ئەنجامی دەدات: کاتێك مرۆڤ خۆشەویسـتی دەکات، جوانی ئەودیو ئاسـمان دێنێتەوە یادی خۆی، جوانی جەوهەری ژیان لەئەودیو ئاسماندا هەروەك پێشتر پێی ئاشنا بووە، ئەمەش باڵ و توانای

بۆ فرین پێدەبەخشێت، چونکە خۆشەویستی بەپێی رای ئەفلاتون نەشوە بەمرۆڤ دەبەخشێت، ئەم نەشـــوە رۆحیەش بریتییە لەو پردەی دونیای نەمری و دونیای مردن پێکەوە دەبەستێت.

نهێنیەکانی خۆشەویســـتی مرۆڤ بەرەو شکۆترین نهێنیەکانی ژیان دەبات، بەرەو ماهییەتی ژیان، خۆشەویستیش دەرفەت بەدەروون دەبەخشێت درەوشانەوەی ئەو هەقیقەتە خواوەندییە مەزنە بێنێتەوە یاد کە پێشتر تیایدا ژیاوە.

لەبەرئەوە خۆشەویســـتی لای ئەفلاتون پەیژەیەکە مرۆڤ بەرەو مەغزای ژیان بەسەریدا دەروات و بەرزدەبێتەوە، بەرەونەمری دەروات، خۆشەویستی بەشێکی گرنگە لەجەوهەری مرۆڤایەتی، یەکێکە لەهەرە رووە ئاشکراو دیارەکانی سروشتی و مرۆڤایەتی، خۆشەویستی وەك ئەو خۆشەویستیەی ئەفلاتون دەیبینی، مرۆڤ بۆ بەشێك لە سیستمی سەراپاگیری گەردوون دەگۆڕێت و بەزەوی و ئاســـمانەوە پەیوەستی دەکات، هەروەها بنەماکانی ســـەرجەم ژیانەوە دەیبەســـتێتەوە، خۆشەویستی مرۆڤ لەوە گەورەتر دەکات کەخۆی بەراســـتی هەیەو بەرەو بەرزایی باڵای دەکات، بۆ پێگەیەکی ناوەند لەنێوان بونەوەری فانی و بونەوەری نەمردا، بەرزی دەکاتەوە.

لێرەدا رۆڵی دەســـەڵاتی خۆشەویستی و ستراتیژی خۆشەویســـتی لە وێنە میســـۆلۆژی و ئاهەنگ ئامێزەکەیدا، دەردەکەوێت هەروەها خاسیەتە ئاڵۆزەکەی ئاشکرا دەبێت، ئەو خاسیەتەی کەهێزە شاراوەکەی بەناو رۆژە ئاساییەکاندا تێپەڕ دەبێـــت و مرۆڤ بەرەو دونیایەکی فانی دەبات و وای لێدەکات و بفرێت و دەیخاتە پێگەی سەروو مرۆڤی ئاساییەوەو دەیکات بەنیمچە خواوەندێك. .

5. **لەقووڵایـــی دەروونـــەوە:** لەدایکبوونـــی خۆشەویستی بریتییە لە کۆمەڵێك گۆڕانی گەورەو نەبینراو کەبەمرۆڤدا دێت و ئەو گۆڕانانە شاراوەن و لەناوەوەی مرۆڤ روودەدەن و نازانـــین چۆنـــن، هەروەها بەدەر لەئەنجامەکانی هیچـــی دیکەی نابینـــین، بەڵام ئێمە نازانـــین ماهییەتی ئەم گۆڕانانەچین و چۆن روودەدەن.

گەورە نوسەری رووسی (ئیڤان تۆرگینیف) لەرۆمانە بەناوبانگەکەیدا "ئاســـیا" دۆزینەوەیکی سایکۆلۆژی گەورەی بەدیهێناوە، لەم رۆمانەدا ئەوەئاشـــکرا دەکات خۆشەویســـتی چۆن لەدایك دەبێت، کاتێك پاڵەوانی رۆمانەکە کچێك بەناوی ئاسیاوە دەبینێت جگە لە فزوڵێکی ئاسایی بەرامبەری هەست بەهیچ ناکات، بەڵام کاتێك شـــەو گەڕایەوە بۆ ماڵەوە خۆی لە حاڵەتێکی ســـەیردا بینی: پاڵەوانی رۆمانەکە لێوان لێوبوو لە بۆچوونی پووچ و بەتاڵ کەکۆتاییان نەبوو. ئەو پاڵەوانە دەڵێت: هەستم بەبەختیاری کرد، بەڵام نهێنی ئەم بەختەوەرییە لە کوێدایە ؟ بۆچی دڵم خۆش بوو ؟ چونکە من ئارەزووی هیچ شـــتێکم نەدەکردوو بیریشـــم لە هیچ نەکردبۆوە .. ئەو کورە هێشـــتا بەخۆی نەزانیبوو چی بەســـەر هاتووە، بەڵام هەستی درکی بەهۆکاری بەختەوەرییەکەی کردبوو، هەســـتی بەمەی زانیبوو، (واتە بەوەی زانیبوو کەوتۆتە خۆشەویســـتییەوە) و بەزمانێکی تایبەتی کەزمانی پەنهان و ئاڵۆزیی سۆز بوو، زمانی پەرۆشـــی یەك بوو کە خۆی لێی تێنەدەگەیشت باسی ئەوەی دەکرد چی روویداوە.

ئەمانە یەکەمین هەنگاوی شاراوەی خۆشەویستین: ئـــەم هەنگاوانە هەوایـــین و نەبینراون و لەبـــواری بەئاگایی مرۆڤـــدا نین، ئەم هەنگاوانە تیری خواوەندی خۆشەویســـتی (ئامور) نین کەبەیەك هاویشتن یەکسەر لەسەر دڵ دەچەقێت، بەڵکو ئەمانە شـــەپۆلێکن لەهەست و ســـۆز کەبەشێوەیەکی تێبینی نەکراو بۆنـــاو دەروون دێن و والەمرۆڤ دەکەن ئاگای لەخـــۆی نەبێت و بەهـــۆی ئاڵۆزیانە نائـــارام ببێت، بۆ رۆژی دواتریش ئاسیا هێشتا سەراسیمە بوونی پاڵەوانەکەی بەدەست نەهێنابوو، بەڵام لەشـــەوی هەمان ئەو رۆژەدا، بەشـــێوەیەکی کتوپـــڕو بەبێ بوونی هیچ هۆکارێکی پێویســـت ئەو پاڵەوانە هەستی بەپەرۆشییەکی زۆرو ئازاراوی و قورساییەکی کوشندە لەدڵیدا کرد، لێرەوە شۆڕشی نەست دەست پێدەکات و وەڵامی یەکەمین هەناسەی ئەو خۆشەویستییە دەداتەوە کە هاتۆتە ناو ناخییەوە، لێرەدا وادەردەکەوێت نەست لەبازنەی پابەند بوون و گوێڕایەڵی دێتە دەرەوە و بەشێوەیەکی کتوپڕ دەوری نەست لە شێوەی بازداندا لەژیانی ناوەوەی مرۆڤدا دەست پێدەکات.

نەســـت لە مەیداندا دەردەکەوێت و لەناو گۆڕەپانی ســـایکۆلۆژی عاشقدا بەتەنیا دەســـت بەژەنین دەکات و لەناو مۆزیکی فرە دەنگی هەستماندا رۆڵی مایسترۆ دەبینێت، نەست بۆ زۆرداریێکی بەدەسەڵات بەسەر دەرووندا، دەگۆڕێت و خۆی ئاڕاستەی دەکات و کۆمەڵێك شەپۆلی نادیارو دژبەیەك لەسۆزو

هەستی تیادا دەچێنێت، ئەو سۆزو هەستانەی مرۆڤ لەباری بەختەوەرییەوە بۆ حەسرەت و لەکامەرانیەوە بۆ تاسەو تامەزرۆیی دەگوازێتەوە.

لەدوای تێپەڕبوونی ماوەیەکی کورت کۆمەڵێك هەستی نوێ لای ئەم کورە سەر هەڵدەدەن و ئەمجارە بەشێوەیەکی ئاشکراتر. دواجار پاڵەوانی رۆمانەکە درکی بەوە کرد چی بەسەردا هاتووە یان چی روویداوە لێی: دەروونم لە تینوێتیدا بۆ بەختەوەری دەسوتێت، بەختەوەری تائاستی مەست بوون، ئەمە ئەوەبوو ئارەزووم دەکردو پەرۆش بووم بۆی. ..

ئەم حاڵەتە بریتییە لەگواستنەوەی خۆشەویستی یان هۆگربوون لە نەستەوە بۆناو هەست، یەکەمین هەنگاوەکانی ئەم گواستنەوەیە لەقوڵایی شاراوەیی ناخەوە بەرەو سنورە ئاشکراو بینراوەکان. خۆشەویستی لەدوای ئەوەی دەسەڵات بەسەر نەستدا دەگرێت، لەوێوە رووبەری نوێ لە دەروون داگیر دەکات و هێزو توانای ئەوەندە زۆر دەبێت لەلایەن ئەقڵەوە درکی پێدەکرێت و ئەقڵ لێی تێدەگات.

بەدرێژایی هەزارەها ساڵ خەڵك لەوبڕوایەدا بوون مرۆڤ لەیەك ساتدا راستەوخۆ وەك هەورەبورسکە دەکەوێتە ناوخۆشەویستییەوە، پاشان درکیان بەوە کرد ئەوەی لەیەکەم نیگادا روودەدات خۆشەویستی نییە بەڵکو حەزو دڵدارییە لەوانەیە دواتر ئەم حەزە یان دڵدارییە بۆخۆشەویستییەکی راستەقینە پەرەبسێنێت و لەوانەشە بۆخۆشەویستی نەگۆڕێت.

لەدایکبوونی خۆشەویستی لەرێگەی تەنیا زەبرێکی خێراو کت و پڕو نیشانەشکێنەوە روونادات، بەڵکو خۆشەویستی بریتییە لە سەرلەنوێ نۆژەنکردنەوەی کاوەخۆی سەرجەم ژیانی ناوەوەی مرۆڤ و لەئەڵقەیەکەوە بۆ ئەڵقەیەکی دیکەی نوێ دەگوێزرێتەوە، ئەم هەستە نوێیە لای مرۆڤ کاتێك دەچێتە ناو بونیادی هەست و سۆزە ئاساییەکانیەوە، یەك بەیەك دەیانگۆڕێت، ئەم هەستە نوێیانە لە سەرەتادا وەك دڵۆپە رۆن بەسەر رووی ئاوەوە، دەردەکەون بێئەوەی هیچ کار لە هەست و سۆزە ئاساییەکان بکەن، بەڵام دواتر هەرزوو رەنگیان دەگۆڕێت و بەکاوەخۆ بە سروشت و مۆرکی ئەو هەستە نوێیانە رەنگ دەبن.

رۆڵی گەورەی نەست

نەست یان ئەوەی لەودیو هەستەوەیە، لە قوڵایی دەروونماندا، وەك فەزایەکی گەورەی ناخ وایە، لێرەدا چەندەها هێزی بزوێنەر بۆ سۆز و رەفتارمان ون دەبن، ئەو هەست و سۆزانەی لەناو نەستدان، لەو هەست و سۆزانەی کە لە هەستدان، بەوە جیادەکرێنەوە کە زۆر بەهێزن، هەست و سۆزی ناو نەست لە سەرەتادا هێمنن و لەناو دەروونماندا بەشێوەیەکی لاواز و تێبینینەکراو دەدرەوشێنەوە، لەبەرئەوە هەستیان پێناکەین لەناخماندا چۆن دێن و دەچن و چۆن سەریانهەڵداوە یان چۆن دەکوژێنەوە.

نمونەی ئەو هەستانەی کە نیشتەجێی ناو نەستن، زۆرن، بەڵام ئێمە تەنیا درك بە بەشێکی زۆر بچوکیان دەکەین، تەنیا هەست بەیەك لە ملیۆنێکی ئەو هەستانە دەکەین کە لەناو ناخمانداو لە چواردەورماندا هەن و دێن و دەچن [4].

لەنێو ئەم هەستانەی لەناو نەستدان، ژمارەیەکی نەبڕێراو لەو هێمایانە هەن کە هەموو چرکەیەك دێنە ناو جەستەمانەوە: ئێمە هەست بەو هێمایانە ناکەین تەنیا لەو کاتەدا نەبێت کە لە ئاستی سروشتی تێپەڕ دەبن و ئازار و شەرمەندەییمان بۆ دروستدەکەن.

میکانیزمی هەموو ئەندامەکانی جەستەو هێزە بزوێنەرەکانی دەروونمان، سەرجەمیان بەپێی سیستمی نەست، کار دەکەن، چونکە ئەوەی لە نەستدایە بریتییە لە رێکخستنێکی ورد و توندو تۆڵی دەروونی مرۆڤایەتی و یەکێك لە بناغە سەرەکیەکانی سەرجەم ژیانی بونەوەرانی زیندوو پێکدێنێت. ئەگەر بوونەوەری زیندوو بیتوانیایە هەستی بەتەنیا بەشێك لەو هەزارەها بەشە لەو هێمایانە بکردایە کە بۆ دەماخ دێن، ئەوا چارەنووسی مردن دەبوو: لەمکاتەدا نەیدەتوانی هیچ کارێك بکات تەنیا گوێگرتن نەبێت لە هەستەکانی و ژیان لە گەڵیاندا، ئەمە ئەو حاڵەتەیە کە لە نەخۆشدا روودەدات کاتێك نەخۆشی زۆری بۆ دێنێت، یان لەو کەسانەدا کە تووشی نەخۆشی ئەقڵی بوون، یان لەو کەسانەدا روودەدات کاتێك نەستیان دووچاری حەسرەت و کارەسات و نەهامەتی دەبێت.

بەشێوەیەکی ورد و دیاریکراو دەڵێین بەهۆی نەستەوە نابین بە دیلی هەست و سۆزمان و بەهۆی رۆڵی نەست لە دەربڕیندا هەستی مرۆڤایەتی گەیشتۆتە لوتکە باڵاکان.

زۆرێك بڕوایان وایە ئەوەی لە نەستدایە تەنیا غەریزەو هەستە جەستەیی و سیستمە میكانیكیەكانی جەستەو ئەندامەكانی بەگشتی، بەڵام ئەوەی لە نەستدایە پاشكۆیەكی بایۆلۆژی هەست نییە، بەڵكو نەست ناوچە قوڵەكەی دەروونە كە كۆمەڵێك چینی فرە جۆر لە بایۆلۆژی و سایكۆلۆژی و ئەقڵی و چینی دیكە لەخۆ دەگرێت. سەرجەم هەستەكانمان لە هەستی بینین و بیستن و چەشتن و بەركەوتن و بۆنكردن، دەشێت هەستی یان نەستی بن. هەروەها سەرجەم سۆز و هەستەكانمان، وەك خۆشەویستی و رق و هاوڕێیەتی و رێز و رقلێبوونەوە و بەزەیی و دووركەوتنەوە، لە توێكانیاندا لە ناوەڕۆكیاندا چینی هەستی و چینی نەستی لەخۆدەگرن. تەنانەت هزرەكانمان پێش ئەوەی بێنە ناو مەیدانی هەستەوە لە رێگەی هاتنیاندا بە نەستدا تێپەڕ دەبن، ئەمانە بەتایبەتی هزرە نیگانماییەكانداو هزرەكانی داهێنان و دۆزینەوەی كتوپڕ لە دەماخدا سەرهەڵدەدەن.

بەهەرحاڵ، لەم سەردەمانەی دواییدا زاناكان ئەم بەشەی دەروونیان ناونا " بان هەست " و دواتر باسی دەكەین، بەڵام سەبارەت بە چەمكی " رۆح"كە بە گومڕایی سایكۆلۆژی دەستبەرداری بوو، لە سایكۆلۆژی ئەمڕۆدا، ئەم چەمكە دوو شت دەگرێتەوە، لایەنی هەڵچوونی دەروون بەدەر لە روانگە و بیركردنەوەی لۆژیكیانە واتە بە دەر لە ئەقلانیەت یان تەواوی دەروون دەگرێتەوە بە دوورخستنەوەی ئەقل بەرەو دواوە (واتە بە كشانەوەی ئەقل بۆ دواوە) كە لەوێدا لە پشتی سۆزەوە ون دەبێت، بە كورتی و بە سادەیی لە ئێستادا مەبەست لە چەمكی "رۆح" دەروونی سەرەتایی قۆناغی منداڵییە كە سۆز و بیركردنەوەی وێنەیی باڵی بەسەردا كێشاوە كە بیركردنەوەی لۆژیكیانە ملكەچی ئەم دووانە دەبێت.

7. **"تۆ واتە من"**: خۆشەویستی تەنیا مەیل و ئارەزوو یان پەرۆشیەك نییە بۆ مرۆڤێكی دی، بەڵكو خۆشەویستی ئەوەش لەخۆی دەگرێت لەو مرۆڤە تێبگەیت كە خۆشت دەوێت، بە دەرون و بە رۆح و لە قوڵایی ناخ و ئەقڵ و دڵەوە لێی تێبگەیت، نەك تەنیا لەرێگەی رێكەوتەوە

ئاسیبێت، پەندێکی فەرەنسی هەیە دەڵێت: " کاتێك کەسێك خۆشی دەوێت ئـەوە دەگەیەنێت کە لێت تێگەیشـتووە " بەتایبەتی ئەم لایەنە بۆتە مایەی سەرسورمانی ئەو کەسانەی کەسانی دیکە خۆشی دەوێن، بەتایبەتی لە کچاندا: نازانم چۆن توانیویەتـی بەو قوڵی و فراوانییە لێـم تێبگات ؟ چۆن بەو وردییە ئارەزوو زۆر ئاڵۆز و تەم و مژاوییەکانم دەزانێت و هەڵیاندەخەملێنێت ؟ چۆن دەتوانێت بەتەواوەتـی ئـەوە بزانێت کە مـن دەمەوێت بیڵێم لە کاتێکدا تەنیا یەك وشـەم درکاندووە ؟ئەم نیگانما بالآیەی کە خۆشەویستی دروستی دەکات و ئەم جۆرە هاوسـۆزییە لەگەڵ هەست و سۆزی مرۆڤێکی دیکەدا، یەکێکە لە سیفەتە بالآکانی خۆشەویستی بەشکۆ، هەروەها هەر ئەم سـیفەتەیە ئەم حاڵەتە دەروونیانەش دروست دەکات کە هاوتایان نییە، خۆشەویستی چێژی نزیکبوونەوەی مرۆیی بە مرۆڤ دەبەخشێت، هەروەهـا وەهمی پێکەوە لکان و بوون بەیەکی تێـر و تـەواو لەنێـوان دوو رۆح و دوو دەروونـدا بە مرۆڤ دەبەخشێت.

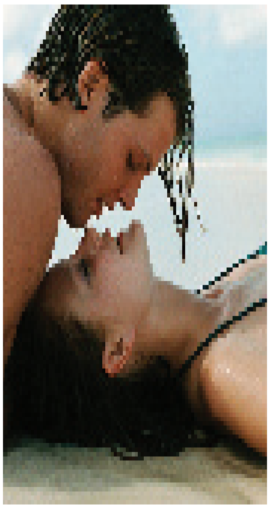

گونجـان و تەبایی لەنێوان (من) و (غەیری من) دا کە لە خۆشەویسـتی راستەقینەدا روودەدات و ئارەزوو مەیلی ئەو کەسـانەی خۆشەویسـتی دەکـەن بۆ یەکگرتنـی تەواو لەگەڵ یەکدیدا، ئەم دوو سـیفەتە بە دێرینترین نهێنیەکانی خۆشەویسـتی دادەنرێـن و بەر لە هەزارەها سـاڵ لەمەوبەر شاعیر و فەیلەسوفەکان باسیان کردووە، ئەفلاتۆن وتویەتی: " خۆشەویستی پڕە لە خواست و هەوڵدان بۆ یەکگرتن و توانەوە لەناو یەك بوونـەوەری یەکگرتوودا لەگەڵ ئەو کەسـەی کە خۆشت دەوێت ".

گەورە رۆماننووسـی رووسـی لیف تۆڵسـتۆی زۆر بەجوانی درکی بە نهێنی خۆشەویستی کردووە و ئەم حاڵەتە دەروونیە نامۆیەی وێنا کردووە.

(کۆنسـتانتین لیفین) پاڵەوانی رۆمانێکی تۆڵستۆی بەناوی(ئاناکارینینا) لەدوای ژنهێنان هەستێکی سەرسورهێنەر تیادا دروستبوو، ئەم هەستە راستگۆ بوو هەستێکی دروستکراو نەبوو بە تایبەتی لەکاتێکدا تۆڵسـتۆی لەم رۆمانەدا بەشێکی زۆری لە سۆز و هەستە تایبەتیەکانی خۆی بەم پاڵەوانە بەخشیبوو.

هەروەها ئەوە رێکەوت نییە ناوی رەچەڵەکی پاڵەوانی ئەم رۆمانە (لیفین) داتاشراوی ناوی نووسەر خۆیەتی (لیف). رۆژێکیان لیفین شەو لە گەرانەوە بۆ ماڵەوە دواکەوت، کیتی خێزانی بە پەرۆشـی و نائارامییەوە پێشـوازی لێکرد و بەتوندی گلەیی و گازەندەی ئاراستەکرد، لیفین هەستی بە سـوکایەتی کرد و ویستی بە دەستەواژەو قسـەی تورەو رق و کینەوە وەڵامی بداتەوە: "بەڵام لە سـاتێکدا هەسـتی کرد بێ مەبەست خۆی زەبرێکی توندی ئاراستەی خۆی کـردووە، درکی بەوە کرد کیتـی نەك هەر زۆر لێوەی نزیکە، بەڵکـو خۆیەتی، نازانێت ئەو لە کوێ تەواو دەبێت و خۆی لە کوێوە دەستپێدەکات " هەستیکرد (کیتی) هەر خۆیەتی.

ئەم هەستکردنە ماددییە بە یەکگرتن لەگەڵ ئەو کەسـەی خۆشـت دەوێت چوونە نـاو ئەوەوە، بە هەموو مانایەکی وشە هەسـتێکی خەیاڵییە، هەموو دەزانین لە حاڵەتی ئاسـاییدا بە سانایی ناتوانێت بەشێوەیەکی ماددی هەست بەسۆزی کەسێکی دیکە بکات و بەدەست هەمان سۆز و ئازاری ئەوەوە بناڵێنێت، بەڵام کاتێك خۆشەویستی دەگاتە پلە بالآکانی، جۆرێك لە سەرابێکی سایکۆلۆژی نامۆ دروست دەبێت، کاتێك ئەو دوو کەسـە کـە یەکتریان خۆشـدەوێت پێکەوە یەکدەگرن هەروەها بڵێی تەزووەکانی خۆشەویستی رۆحی ئەم دووکەسە پێکەوە دەبەستێت، هەروەك بڵێی کۆمەڵێك پردی نەبینراو دەمارەکانیان پێکەوە گرێ دەدات، بەمشێوەیە هەستی هەریەکەیان بەناو ئەوی دیکەیاندا هات و چۆدەکات و هەستی هاوبەش باڵیان بەسەردا دەکێشێت و پێکەوە هەست بەبرسێتی و تینوێتی دەکەن هەروەك لە (دوانەی سیامیدا)[5] روودەدات.

وادەردەکەوێت هەروەك بڵێی بایەخدان و گرنگیدانی ئاسایی مرۆڤ بەخۆی لەناکاو جێگەی نیشتەجێبوونی دەگۆرێت و دەچێتە ناو جەستەی کەسێکی دیکەوە، لەناکاو بەرژەوەندی خەم و بایەخ و گرنگیدانەکانت دەبێت بە بەرژەوەندی خەم و بایەخ و گرنگیدان بە کەسێکی دیکە، ئەم حاڵەتە لە "

کۆچکردنی رۆح " دەچێت، هەروەك بڵێی بەشێك لە رۆحت دەچێتەناو جەستەی کەسێکی دیکەوە، بەمشێوەیە تۆهەست بە سۆزو هەستەکانی ئەو دەکەیت هەروەك بڵێی ئەوانە سۆزو هەستی خۆتن.

لێرەدا شکاندنێکی ئاشکراو دیاری یاسا بایۆلۆژییە زانراوەکان بەدی دەکرێت، چونکە هەموو دەزانین هەستەکانی تایبەتن بەخۆمان لەناو جەستەی خۆماندا هەڵگیراون و مرۆڤ ناتوانێت بە شێوەیەکی ماددی هەست بەهەستی کەسێکی دیکە بکات، تەنانەت ئەگەر هەستیشی پێکرد، بەڵام بەشێوەیەکی سایکۆلۆژی لەرێگەی خەیاڵ یان هەستی شەشەمەوە، نەك لەرێگەی جەستە یان دەمارەوە، توانای دەماخ بۆ ئەنجامدانی ئەم هەستپێکردنە هێشتا تائێستا نەزانراوە.

لەوانەیە هەستە سایکۆلۆژییەکان کەمتر لە هەستە ماددیەکان بەجەستەوە پەیوەست بن، لەوانەیە بەهۆی هێزی خۆشەویستییەوە بشێت مرۆڤ لەدەرەوە هەستیان پێبکات بەهەمان شێوەی ئیما موگناتیسیەکان یان دوورئاگایی (telepathy).

بەڵام دوورئاگایی سۆز لەکوێوە دێت؟ هەروەها ئەو تەزووانە کامانەن کەبەناو رۆح و دەماری ئەوکەسانەدا هاتوچۆدەکەن کەیەکتریان خۆش دەوێت! ئەم بابەتە بابەتێکی روون و ئاشکرانییە و زانایانی بواری سایکۆلۆژی و فسیۆلۆژی دەبێت نهێنی ئەم مەتەڵە ئاشکرابکەن و سروشتی بایۆسایکۆلۆژی ئەم حاڵەتە بدۆزنەوە.

لەمبارەیەوە، دەکرێت توێژینەوەی زانایانی سایکۆلۆژی قۆناغی منداڵی بتوانن یارمەتیدەر بن و شوێن پەنجەیان لەروونکردنەی ئەم بابەتەدا، هەبێت، چونکە منداڵان بەوە جیادەکرێنەوە خاوەنی هێزێکی توندی هاوسۆزین لەگەڵ هەستی ئەو کەسانەی نزیکن لێیانەوە.

هەروەها منداڵانی بچووك بەتوندی هەست بەئازارو خۆشی ئەو کەسانەدەکەن کە نزیکن لێیانەوەو هاوسۆزی دەکەن لەگەڵیاندا هەروەك بڵێی خۆیان لەو هەستانەدا دەژین، هەروەك بڵێی جۆرێك لە سۆزی تایبەتیان هەیە کەپێی دەوترێت "سۆزی زایەڵە" یان سۆزە شکاوەکان کەوادەردەکەوێت هەروەك بڵێی زایەڵەو دەنگی سۆزو هەستی خێزان و ئەو کەسە نزیکانەن لێیانەوە کەهەستیان پێدەکەن.

هەروەها لەوانەیە زانایانی سایکۆلۆژی لەدوای ئەوەی سروشتی بایۆسایکۆلۆژی ئەم سۆزە ئاشکرادەکەن ببنەخاوەنی کلیلەکانی کردنەوەی مەتەڵە گرنگەکانی سایکۆلۆژی خۆشەویستی.

ئەم کارە بکرێت یان نا، ئەوەی جێگەی گومان نییە خۆشەویستی ژیانمان ناسك دەکات و تائاستێکی زۆر لە رووی رۆحی و دەروونی و جەستەییەوە ژیانی مرۆڤ دەوڵەمەند دەکات، مرۆڤ توانایەکی قووڵ و بەرفراوانی بۆ تێپەرین و چوونە ناو قوڵایی ناخی سایکۆلۆژی ئەو کەسە هەیە کەخۆشی دەوێت.

پەراوێزەکان:

1. لۆریس میلن، مارگیری میلن " هەستەکانی ئاژەڵ و مرۆڤ "، مۆسکۆ 1966.

2. لە کەسایەتییە سەرەکییەکانی رۆمانی (جەنگ و ئاشتی) تۆڵستۆین.

3. لیف تۆلستۆی (جەنگ و ئاشتی).

4. زاناکان ئەوەیان سەلماندووە هەستی مرۆڤ لەتەنیا چرکەیەکدا سەد یەکەی زانیاری وەردەگرێت، بەڵام نەست توانای وەرگرتنی ملیارەها یەکەی زانیاری هەیە لەتەنیا یەك چرکەدا.

5. دووانەی سیامی: دووانەی پێکەوە نووساو.

سەرچاوە:

الحب والأسرة عبرةالعصور، 2006